Relațiile dintre Academia Română și școlile grănicerești

Alexandru BUCUR

Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Sibiu
The National Association for the Heroes' Cult „Queen Mary", Sibiu Department
Personal e-mail: al_bucur@yahoo.com

The Relationship Between The Romanian Academy and the Borderline Schools

David Urs, Chairman of the Committee of the Borderline Schools from Sibiu, was appointed by its members to buy 22 copies from "The Dictionary of Romanian Language", a book considered to be "The National Bible." In 1884, The Romanian Academy began another project; another dictionary called "Etimologicum Magnum Romaniae". In order to achieve this project, The Academy asked support from the Committee from Sibiu, requiring them to pick up data referring the Romanian language that was spoken in Transylvania, at the time. The results of the research made by 58 teachers belonging to the Borderline Schools Teaching Staff, had been sent to the Romanian Academy. Unfortunately, only four volumes of the "Etimologicum Magnum Romaniae" had been printed and it came only to the letter B. So, the research of the teachers from Ardeal had only been partially used.

Keywords: academy, committee, school, dictionary, educator, frontier guard.

Este cunoscut faptul că, în anul 1871, August Treboniu Laurian și Ion C. Massim au început tipărirea *Dicționarului limbii române*, primul dicționar român academic, lucrare în două volume, definitivată în anul 1876[1]. La aflarea veștii, *Comitetul Administrativ al Fondului Școlar Grăniceresc* a înaintat *Societății Academice Române* o scrisoare prin care solicita acesteia trimiterea dicționarului, contra cost, pentru școlile din subordinea sa, dar la un preț mai mic. Ne permitem să reproducem integral textul scrisorii – pentru a savura limbajul epocii – care avea următorul conținut:

August Treboniu Laurian
Sursă foto: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/45/August_Treboniu_Laurian_1.jpg/150px-August_Treboniu_Laurian_1.jpg

«*Onorată Delegațiune*

Ideea Academiei române de a da națiunii dicționarul limbii sale strămune, fu salutată cu vie plăcere de tot sufletul român, care are pricepere pentru această operă măreață. Nimeni însă nu așteaptă această „Biblie națională" cu mai mare dor și bucurie decât învățătorii noștri poporali. Ca români, mândria lor națională se simte satisfăcută la cugetul că națiunea română mai făcu

BDD-A26154 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:39 UTC)

un pas însemnat pe calea progresului, în cultură, care, singură dă, precum garanția așa și dreptul de a exista ca națiune de sine în sânul celorlalte națiuni civilizate, iar ca învățători – conștiința lor se liniștește – aducându-și aminte că în posesiunea dicționarului ei vor putea împlini datorința față de propunerea limbii materne, cu acea diligență și fidelitate ce le reclamă importanța acestui obiect de învățământ atât din punct de vedere național cât și din cel al progresului peste tot.

Această datorință învățătorii noștri și-o puturǎ îndeplini până acum numai pe jumătate, și îndreptarǎ atențiunea mai mult asupra formei limbii – se ocupară mai mult cu gramatica, puțini se cugetau serios și la materia limbii, pentru că le lipsea cartea din care să afle definiția exactă și sinonimele cutărui cuvânt din limbă. Și, totuși, rațiunea le spunea și experiența de toate zilele le adeverea că nu limba maternă se poate învăța din gramatică ci că aceasta este a se deduce din limba vie a națiunii, prin urmare, ca primă datorință, e a introduce pe școlari în cuprinsul limbii, a le propune mai întâi de toate idei, cunoscut fiind că cugetele-și crează de sine formele lor corespunzătoare. Aceasta însă se poate face numai la explicarea bucăților literare, aflătoare în cărțile de lectură și nu fără ajutorul dicționarului limbistic (sic!).

Iată motivul din care învățătorii noștri poporali așteaptă cu neastâmpăr apariția dicționarului în chestiune. Dar bucuria lor se amărește mult când cugetă că prea puțini dintre ei vor fi în stare a-și procura opul așteptat și astfel influența binefăcătoare a dicționarului va rămâne eschisă chiar de pe acel teren care ar trebui cultivat în prima linie și cu o specială atențiune și diligență.

Subscrisul Comitet are astăzi sub conducerea sa 15 școli poporale (în Hațeg, Cugir, Jina, Orlat, Veștem, Racovița, Vișlea Inferioară[2], Lisa, Vaida Recea[3], Mărgineni, Copăcel, Ohaba, Țânțari[4], Tohanu Vechi și Voila), dintre care nouă au câte doi iar șase câte trei învățători fiecare și în decurgerea acestui an școlastic om mai deschide încă alte șase școli de aceeași categorie (Cârjiți, Vețel, Riu Alb, Baru Mare[5], Spini, Scorei)[6]. Salariile acestor învățători variază între 400-500 florini. Aceste sume încă abia ajung pentru suplinirea lipselor materiale ale învățătorilor respectivi, mai vârtos astăzi, când țînuturile noastre sunt bântuite de o scumpete enormă, ca să nu zicem chiar foamete.

Sub aceste împrejurări, subscrisul Comitet crezu de o datorință proprie a se cugeta la modul cum s-ar putea prevede școlile supuse conducerii sale încai cu un exemplar din DLR. Însă mijloacele de care dânsul dispune astăzi sunt foarte mărginite și pentru aceia vine spre a se ruga cu tot respectul, ca Onorata Delegațiune, iertându-o împrejurările, să binevoiască a lăsa Comitetului, spre scopul indegetat, 22 exemplare din dicționarul amintit, pe lângă un preț mai scăzut. Altminteri nu vedem modul de a pune școala noastră în posesiunea dicționarului de atâta necesitate.

Așteptând o rezoluțiune favoritoare, avem onoarea a ne semna»[7].

Nu după mult timp, *Comitetul* a primit o scrisoare[8] din partea „*Delegațiunii Societății Academice Române*", semnată de președintele acesteia, August Treboniu Laurian și de secretarul ei, Ioan C. Massim. În document se specifica faptul că *Societatea Academică* acceptă livrarea numărului de exemplare solicitat al *Dicționarului*, la jumătate din prețul acestuia, adică 20 de lei noi, „*preț cu care abia se acopere spesele ce societatea le face cu lucrarea și tipărirea hârtiei*"[9].

La data de 13 martie 1872, *Comitetul* era deja în posesia primelor trei fascicole ale *Dicționarului Limbii Române*, dar și a glosarului. Mulțumit de rapiditatea cu care a fost pus în posesia celor solicitate, *Comitetul* a expediat spre casierul *Delegațiunii*, Dumitru Iarcu, „*11 napoleoni care fac lei noi 220*". După data respectivă, pe măsură ce s-au tipărit și celelalte fascicole, între anii 1872-1876, *Comitetul* a primit tot dicționarul, în cele trei volume cunoscute, plus *Glosarul*. Este important de scos în evidență modul în care era ținută evidența primirii fasciculelor, de către învățătorii școlilor grănicerești. Acestora li s-a specificat să răspundă, în scris, *Comitetului* sibian despre recepționarea fasciculelor *Dicționarului*. Problema a fost impusă de drasticul președinte al *Comitetului*, baronul David Urs de Margina. Iar învățătorii s-au conformat[10]!

Sursă foto: https://images3.okr.ro/serve/auctions.v7/2014/jul/01/96e956af5e19ae9c5d6315908760b7a1-1991997-235_235_11.jpg?w=6adf699ce94de71f68fafc4c09ee1182

În anul 1884, *Academia Română* a reluat problema *Dicționarului* prin inițierea unei alte opere, apărută doar în patru volume, *Etimologicum Magnum Romaniae* (1884-1898), cu redactarea căreia a fost însărcinat

BDD-A26154 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:39 UTC)

Bogdan Petriceicu Hasdeu[11]. În acest context, cu nr. 2.533 din 27 octombrie 1884, *Academia Română* s-a adresat președintelui Urs, cu o scrisoare în care se arăta că studiul limbii române este unul din principalele scopuri pe care le urmărește *Academia*. Pentru a fi atins, este necesar a se efectua cercetări privind graiul poporului din toate regiunile locuite de români. Pentru aceasta, *Academia* a publicat *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*[12]. *Academia* adresa rugămintea de a se împărți programele către toți învățătorii școlilor grănicerești iar răspunsurile să se trimită lui Urs, până la data de 1 februarie 1885, de aici fiind expediate spre *Academie*.

Pentru deliciul conținutului, reproducem respectiva scrisoare:

«*Domnule Baron*

Studiul limbii române este unul din principalele scopuri pe care le urmărește Acdemia Română. Spre ajungerea acestui scop, pe lângă cărțile vechi este necesar a se face cercetări cât mai amănunțite asupra graiului viu al poporului din toate regiunile în care se vorbește românește. Cercetările de acest fel au necesitate de ajutorul tuturor românilor luminați, care, viețuind în mijlocul poporului, pot da informațiuni prețioase despre particularitățile vorbirii în deosebite regiuni. Spre acest scop, Academia a publicat „Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română", din care avem onoare a trimite Domniei Voastre un număr de 100 exemplare, cu rugarea ca să binevoiți a le împărți, pe lângă un circular, tuturor învățătorilor de la școlile grănicerești de sub direcțiunea Domniei Voastre, ca să respundă la întrebările cuprinse într-acest program.

Vă rugăm a dispune ca răspunsurile să se trimită la cancelaria D-voastră iar nu domnului B. P. Hasdeu – cum este indicat pe pag. 4-a, cel mai târziu până la 1 februarie 1885 și după acest termen să binevoiți a dispune ca toate răspunsurile să se trimită la Academie.

În cazul în când exemplarele ce trimitem nu vor fi de ajuns, Vă rugăm să încunoștințați spre a mai trimite altele.

Având tare credință că Domnia Voastră veți binevoi a da tot sprijinul trebuincios pentru ca aceste cercetări să producă roade cât se poate mai bogate, pentru studiul științific al limbii noastre, avem onoarea a Vă ruga, Domnule Baron, să primiți încredințarea considerațiunii nóstre celei mai distinse.

Președinte
E. Bacaloglu Secretar general,
D. Sturza»[13].

Pentru a da curs invitației, *Comitetul* a adresat în scurt timp o circulară prin care a cerut tuturor învățătorilor săi „*să se pună cu toată seriozitatea pre lucru și a nu uita nici un moment onoarea ce li s-a făcut – prin prima academie română – de a conlucra la cel mai important obiect, la studiul limbii române*"[14]. În continuare, circulara atrăgea atenția învățătorilor, astfel: „*Nu uitați că sunteți angajați cu onoarea proprie, a instituției noastre, cu a acestui Comitet*"[15].

Conștienți de menirea lor, învățătorii școlilor grănicerești s-au achitat cu cinste de misiunea ce le-a fost încredințată, răspunzând apelului de a înainta *Comitetului*, până la 1 noiembrie 1885, rezultatele cercetării lor. Încă din același an, învățătorii au început să trimită chestionarele completate, *Comitetul* expediindu-le *Academiei Române*[16]. În luna februarie 1885, *Comitetul* înaintase *Academiei* un număr de 18 chestionare completate, asigurând destinatarul că „*și pe viitor, învățătorii școlilor grănicerești, pe lângă ocupațiunile lor profesionale și de susținere, nu vor înceta nici pe viitor a culege, pe baza programei, date, cuvinte și datine din popor, spre a le pune la dispoziția bărbaților competenți*"[17]. Ulterior, numărul „*elaboratelor*" a crescut, acestea provenind de la următorii învățători: Dionisie Pop (Copăcel), Teodor Crișan și Sofia Bria (Cugir), Nicolae Sânzian și Paul Olteanu (Hațeg), Ioan Floca, Ioan Radu și Ioan Dobre (Jina), Gavrilă Popa și Ioan Pop (Lisa), Nicolae Traian Pop și Alexandru Crișan (Mărgineni), Dănilă Pandrea, Eustache Crișan, Ioan Pop și Aurel Timariu (Ohaba), Romul Simu și Nicolae Grancea (Orlat), Ioan Georgescu (Scoreiu), Zaharia Munteanu și George Chira (Spini), Ștefan Iozon și Toma Simu (Tohanu Vechi), Grigore Păltineanu, Petru Danciu și Ioan Gavrilescu (Țânțari, azi Dumbrăvița), Arseniu Bunea, Sofron Prună, Regina Bunea și Ioan Petrișor (Vaida Recea, azi Recea), Vasile Petrișor și Nicolae V. Pop (Veștem), Augustin Degan (Vețel), Gheorghe Munteanu, Ioan Stanciu și Ioan Pop Borzea (Vișteа de Jos), Gheorghe Dobrin, Sofia Gila și Ioan Munteanu (Voila)[18]. Răspunsurile prezentate anterior au fost apreciate ca „*remarcându-se printr-o scrupuloziate demnă de a servi de model*"[19]. În mod cu totul deosebit s-au impus răspunsurile date de Romul Simu – „*o adevărată monografie a satului*" – precum și de Nicolae Sânzian, din Hațeg, învățătorii menționați fiind considerați „*figuri proeminente ale culturii noastre*"[20].

Din păcate, nu s-a păstrat în *Arhiva Școlilor grănicerești* nici un exemplar (sau copie) din răspunsurile învățătorilor menționați mai sus. Avem doar informația că, cel completat de învățătorul din Racovița, Gheorghe Dănilă, a rămas în posesia familiei sale – nu cunoaștem motivele pentru care nu a fost înaintat *Comitetului* – și a fost donat lui Cornel Lupea, în anul 1965. Caietul avea un număr de 30 de file, din care 27 erau completate[21]. Cercetările noastre, realizate la arhiva existentă în orașul Victoria din județul Brașov, la văduva Victoria Lupea, nu au avut rezultatele scontate. Considerăm că respectivul caiet, împreună cu multe alte documente, a fost donat arhivelor sibiene de

BDD-A26154 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:39 UTC)

către Cornel Lupea, înainte de anul 2000[22].

În destul de scurta lor existență, *Școlile grănicerești* s-au implicat în schimburi de informații cu *Academia Română*, păstrând o strânsă legătură materială și spirituală cu frații de dincolo de Carpați. Totodată, ele au fost angrenate în acțiuni comune, benefice pentru toate teritoriile locuite de români.

Note:

1. Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și folcloriști români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 162, 175.
2. Vișstea de Jos, județul Brașov.
3. Recea, județul Brașov.
4. Dumbrăvița, județul Brașov.
5. Baru, județul Hunedoara.
6. Date suplimentare despre școli la Alexandru Bucur, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921)*, Editura Salgo, Sibiu, 2010, passim; *Ibidem*, Colecția *Teze de doctorat*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2014, passim.
7. Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, Fondul *Comitetul pentru Administrarea Fondului Fostelor Școli Grănicerești*, *Acte* (în continuare SJANSB, *FSG*, *Acte*), document (în continuare D.) 138 din 8 martie 1872.
8. *Ibidem*, D. 32 din 22 martie 1872.
9. *Ibidem*, D. 198 din 18 aprilie 1872.
10. *Ibidem*, D. 914 şi 941 din 2 şi 5 octombrie 1876.
11. *Desăvârşirea unificării statului național român – Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, Editura Academiei R.S.R.,1968, p. 343.
12. Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Programa pentru adunarea dateloru privitore la limba romana*, Bucureşti, 1884.
13. SJANSB, *FSG*, *Acte*, D. 934 din 12 noiembrie 1885.
14. *Ibidem*, D. 946 din 17 noiembrie 1884.
15. *Ibidem*, D. 100 din 2 februarie 1885.
16. *Ibidem*, *Protocolul şedinței comitetului din 7 martie 1885* şi D. 848 din12 octombrie 1885.
17. *Ibidem*, D. 20 din 8 februarie 1885.
18. Alexandru Bucur, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921)*, p. 73-75; *Ibidem*, Colecția *Teze de doctorat*, p. 42-43.
19. Ion Muşlea; Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui Hasdeu*, Bucureşti, 1970, p. 106-107; *Dicționarul limbii române*, tomul I, partea I (A-B), Bucureşti, 1913, p. LXV-LXVI şi tomul II, partea I (F-I), Bucureşti, 1934, p. 955.
20. Ion Muşlea; Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 106-107.
21. Cornel Lupea, *Racovița. Monografia unei străvechi localități sibiene*, vol. II, manuscris dactilografiat, Victoria, p. 237.
22. Din nefericire, cea mai mare parte a documentelor adunate de Cornel Lupea în decursul vieții, au fost donate arhivelor sibiene iar la acest moment nu sunt inventariate și, prin urmare, nici nu pot fi puse la dispoziția cercetătorilor.

Bibliography:

Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu, *Fondul Comitetul pentru Administrarea Fondului Fostelor Școli Grănicerești (1861-1920) / National Archives, Sibiu county Service, The Fund of the Committee for the Administration of the Fund for the Former Frontier Guard Schools (1861-1920)*.

Balacciu, Jana; Chiriacescu Rodica, *Dicționar de lingviști și folcloriști români / Romanian linguists and folklorists dictionary*, Editura Albatros, București, 1978.

Bucur, Alexandru, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921), / The frontier guard's schools in the former territory of the regiment from Orlat (1871-1921)*, Editura Salgo, Sibiu, 2010.

Bucur, Alexandru, *Școlile grănicerești de pe teritoriul fostului regiment de la Orlat (1871-1921), / The frontier guard's schools in the former territory of the regiment from Orlat (1871-1921)*, Colecția „Teze de doctorat", Brăila, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, 2014.

Desăvârșirea unificării statului național român – Unirea Transilvaniei cu vechea Românie / The complete unification of the Romania national state - The union of Transylvania with the old Romania, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.

Dicționarul limbii române / Romanian dictionary, volume I, part I (A-B), tomul I, partea I (A-B), București, 1913.

Dicționarul limbii române / Romanian dictionary, volume II, part I (F-I), tomul II, partea I (F-I), București, 1934.

Hasdeu, Bogdan, Petriceicu, *Programa pentru adunarea dateloru privitore la limba romana / The program to collect data regrading the Romanian language*, București, 1884

Lupea, Cornel, *Racovița. Monografia unei străvechi așezări sibiene / Racovita. The monograph of an old settlement in Sibiu*, vol. II, Victoria, manuscris dactilografiat.

Mușlea, Ioan; Bârlea, Ovidiu, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarul lui Hasdeu / The typology of the folklore from the answers to Hasdeu questionnaire*, Editura Minerva, București, 1970.

BDD-A26154 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:10:39 UTC)